

УДК 378.147:316.7

DOI: 10.15587/2313-8416.2016.59181

ПЕДАГОГІЧНА СИСТЕМА ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ З ЕКОНОМІКИ

© І. Б. Єрастова-Михалусь

Розглянуто та проаналізовано основні компоненти педагогічної системи формування міжкультурної толерантності майбутніх магістрів з економіки (цілі, принципи, зміст, методи і форми навчальної діяльності); визначено зміст формування зазначеної професійної якості; запропоновано методи, форми та засоби формування міжкультурної толерантності, а також шляхи ефективної реалізації поставленого завдання

Ключові слова: педагогічна система, міжкультурна толерантність, компоненти, комунікація, педагогічні принципи, методи, форми

The main components (objectives, principles, content, methods and forms) of the pedagogical system of cross-cultural tolerance formation of the future masters of economics are considered and analyzed; the content of the mentioned professional quality formation is determined; methods, forms and tools of cross-cultural tolerance formation as well as the ways of effective realization of the stated goal are suggested

Keywords: pedagogical system, cross-cultural tolerance, components, communication, pedagogical principles, methods, forms

1. Вступ

На сучасному етапі розвитку суспільства, в умовах значного збільшення обсягів співробітництва з іноземними партнерами, пов'язаного з процесом глобалізації з одного боку, а також у зв'язку з поширенням такого соціального явища, як ненависть (збройні зіткнення, етнічні та релігійні конфлікти), – з іншого, міжкультурна толерантність набуває особливої значущості і як загальнолюдська моральна якість, і як професійна. У наш час на перший план виходить вміння фахівця вести діалог з представниками інших країн, толерантно ставитися до особливостей національної культури іноземних партнерів по бізнесу. На думку Б. Рієрдон, єдиним шляхом самозбереження людства та його подальшого культурного розвитку є толерантне ставлення до людей, які відрізняються за моральними, релігійними та політичними переконаннями [1].

Отже перед системою вищої освіти постає завдання організації педагогічного процесу підготовки фахівця, здатного до встановлення ділових контактів з іноземними партнерами на засадах взаємоповаги. Для ефективного вирішення зазначеного вище завдання необхідно спроектувати педагогічну систему формування міжкультурної толерантності майбутніх магістрів з економіки, в якій відбуваються процеси навчання, виховання, розвитку і соціалізації особистості.

2. Аналіз літературних даних та постановка проблеми

Моделювання педагогічної системи розглядалось у працях В. Безрукової, В. Беспалька, Т. Дмитренко, Н. Тализіної, В. Якуніна, К. Ярьсько та інших. У роботах було обгрунтовано питання щодо педагогічної системи як предмета педагогічної науки; педагогічного процесу як зміни станів суб'єктів навчаль-

ної діяльності; компонентів педагогічної системи як засобів управління; навчальної діяльності тих, хто навчається, як об'єкта управління; реалізації сукупності взаємопов'язаних між собою видів діяльності та інші. Не зважаючи на значну кількість праць щодо питання формування міжкультурної толерантності, проблема формування цієї професійної якості у майбутніх магістрів з економіки не була об'єктом науково-педагогічних досліджень.

3. Ціль та задачі дослідження

Метою дослідження є обгрунтування педагогічної системи формування міжкультурної толерантності майбутніх магістрів з економіки.

4. Компоненти педагогічної системи формування міжкультурної толерантності майбутніх магістрів з економіки

На думку Т. Дмитренко, основними функціями педагогічної системи є організація навчальної діяльності тих, хто навчається, і управління нею [2]. Компоненти педагогічної системи розташовуються у певній послідовності: першим етапом є визначення цілей функціонування педагогічної системи; другим етапом є визначення змісту на основі виокремлених педагогічних принципів; завершальним етапом є відбір методів і форм засвоєння змісту [3].

Оскільки основними компонентами педагогічної системи формування міжкультурної толерантності є викладач і магістрант, між якими існує прямий і зворотний зв'язок, для ефективної організації навчальної діяльності необхідно надати характеристику суб'єктів педагогічного процесу.

Магістрант, так само як і викладач, є повноцінним учасником, а також суб'єктом педагогічного процесу. До майбутніх магістрів з економіки належать юнаки та дівчата у віці 20–23 років. Від майбут-

ніх бакалаврів з економіки вони відрізняються більш високим рівнем відповідальності, інтелектуального розвитку, пізнавальної діяльності, спілкування; орієнтацією на здобуття наукового ступеню «магістр», рівнем мотивації, соціальною активністю, професійною спрямованістю, а також більш високим особистісним творчим потенціалом.

Особистісний потенціал уявляє собою інтегральну характеристику індивідуально-психологічних особливостей особистості, яка створює основу здатності людини спиратися на стійкі внутрішні критерії й орієнтири у своїй життєдіяльності та зберігати стабільність діяльності й смислових орієнтацій на фоні тисків і зовнішніх умов, що постійно змінюються [4]. Основними складниками особистісного потенціалу, з яким пов'язана успішна саморегуляція людини через самовизначення й самореалізацію, є життєстійкість, толерантність до невизначеності, здатність до самодетермінації та самоорганізації діяльності, що також є характеристиками, які відрізняють магістрантів від студентської молоді.

Ще однією особливістю магістрантів є більш високий рівень дисциплінованості й краща працездатність, оскільки майбутні магістри мають сформовані пізнавальні інтереси і визначені цілі, яких вони прагнуть досягти. За умов сприятливої організації навчального процесу у майбутніх магістрів з економіки розвиваються такі особистісні якості, як ініціативність, цілеспрямованість, наполегливість, відповідальність, активність тощо. Оскільки магістри мають сформовані пізнавальні інтереси і визначені цілі, їх внутрішні потреби превалюють над зовнішніми.

Таким чином, урахування особливостей майбутніх магістрів з економіки дозволяє спроектувати педагогічну систему, що спирається на індивідуальні потреби тих, хто навчається, а також сприяє особистісному розвитку магістрантів.

Наявність суперечностей (необхідність підготовки майбутніх магістрів з економіки до професійної діяльності в умовах глобалізованої економіки та низьким рівнем сформованості такої професійно значущої якості; високі вимоги щодо рівня професійної культури магістра, невід'ємною частиною якої є толерантне ставлення до представників інших культур, та недостатня увага з боку ВНЗ до формування міжкультурної толерантності; потреба суспільства сформувати міжкультурну толерантність у майбутнього магістра з економіки та брак відповідних наукових досліджень щодо формування міжкультурної толерантності у фахівців освітньо-кваліфікаційного ступеня «магістр»; потреба магістрантів в адаптації до умов ведення бізнесу з представниками інших культур та недостатній рівень сформованості у них такої професійно значущої якості, як міжкультурна толерантність), а також урахування особливостей майбутніх магістрів з економіки дозволяють визначити мету педагогічного процесу – формування міжкультурної толерантності майбутніх магістрів з економіки.

Відповідно до визначених компонентів міжкультурної толерантності (мотиваційний, когнітивний, комунікативно-діяльнісний, емоційно-ціннісний) бу-

ло визначено цілі педагогічного процесу. На рівні мотиваційного компонента основними цілями є формування готовності магістрантів до співпраці з представниками інших культур, критичного ставлення до вирішення професійних питань й відсутність стереотипів стосовно звичаїв, традицій й переконань ділових партнерів; на рівні когнітивного компонента основною ціллю є формування повноти, гнучкості знань щодо суті міжкультурної толерантності, її місця у системі професійних якостей, особливостей і меж прояву міжкультурної толерантності, параметрів культури, що дозволяють визначати характеристики національних культур, а також способів набуття нових знань щодо міжкультурної толерантності, особливостей її прояву тощо; на рівні комунікативно-діяльнісного компонента основна ціль полягає у формуванні соціальної адаптивності у міжкультурному контексті й уміння співпрацювати з іноземними бізнес-партнерами; на рівні емоційно-ціннісного компонента – формування ціннісного ставлення до професійної діяльності та здатності до рефлексії.

Мета педагогічного процесу формування міжкультурної толерантності обумовлює вибір педагогічних принципів. Перша група принципів – загальні педагогічні принципи – спрямована на послаблення дії об'єктивного фактора: професійної спрямованості; гуманітаризації педагогічного процесу; гуманізації педагогічного процесу; діалогу культур. Друга група педагогічних принципів спрямована на послаблення дії суб'єктивного фактора: принцип системності педагогічного процесу, цілісності, технологічності, управління й науковості педагогічного процесу. Третя група спрямована на послаблення дії особистісного фактора: принцип природовідповідності, культуровідповідності, суб'єктності, науковості, наочності, зв'язку теорії з практикою. Четверта група принципів включає педагогічні принципи, що спрямовані на послаблення дії людського фактора: принцип демократизації відносин між суб'єктами педагогічного процесу; міжкультурної толерантності. До специфічних принципів формування міжкультурної толерантності відносяться: принцип поважного ставлення до особистості; принцип створення толерантної атмосфери під час педагогічного процесу; принцип діалогічності та співпраці. Детальна характеристика кожної групи принципів, а також правила їх реалізації розглянуті у відповідній статті [5].

Основним компонентом педагогічної системи є зміст. Для визначення змісту формування міжкультурної толерантності вважаємо за потрібне керуватися концепцією І. Лернера [6], М. Скаткіна [7], В. Краєвського [8], В. Безрукової [9] та інших учених, за якою зміст освіти розуміється як адаптований досвід людства. Зважаючи на це, основними складниками змісту формування міжкультурної толерантності є мотиваційний, когнітивний, комунікативно-діяльнісний й ціннісно-емоційний складники. Мотиваційний компонент пов'язаний з формуванням у магістрантів готовності до співпраці з іноземними партнерами на засадах толерантності. Когнітивний компонент передбачає засвоєння знань (філософський, культурологічний,

психологічний й економічний аспекти) щодо суті міжкультурної толерантності, особливостей прояву цієї професійно значущої якості та способів здобуття нових знань щодо міжкультурної толерантності.

Комунікативно-діяльнісний компонент пов'язаний з набуттям умінь й навиків побудови ефективної взаємодії і конструктивного діалогу з представниками інших культур у професійній сфері. Ціннісно-емоційний компонент забезпечує формування світогляду, ціннісного й відповідального ставлення до побудови толерантних відносин й професійної діяльності та здатності до коригування власної комунікативної поведінки. Для ефективної реалізації поставленої мети формування міжкультурної толерантності необхідна інтеграція компонентів змісту у циклі гуманітарних дисциплін, що викладаються під час магістерської підготовки («Філософія та діалог цивілізацій», «Соціальна відповідальність», «Глобальна економіка», «Ділова іноземна мова» та інші).

При розробці цілісної педагогічної системи формування міжкультурної толерантності майбутніх магістрів з економіки необхідно спиратися на теоретичні основи, якими є застосування міждисциплінарного, особистісно-орієнтованого та комунікативно-діялісного підходів. Керуючись даними підходами, можливо виокремити ефективні методи, форми та засоби формування міжкультурної толерантності. До основних методів, що сприяють формуванню міжкультурної толерантності майбутніх магістрів з економіки належать: перцептивні методи (доповідь, бесіда); проблемно-пошукові методи (проблемне викладення навчального матеріалу, евристичні й дослідницькі методи); інтерактивні методи (ділова гра, дискусія); кейс-стаді тощо. Використання вказаних методів сприяє створенню на занятті сприятливих умов для формування міжкультурної толерантності; виробленню власної позиції, ставлення до професійної взаємодії на засадах взаємоповаги; самостійного здобуття знань щодо міжкультурної толерантності; відповідального ставлення до побудови толерантних ділових відносин; коригування власної комунікативної поведінки тощо.

Для реалізації зазначених методів необхідне використання різних форм організації навчальної діяльності та відповідних засобів (навчальна література, ілюстративний матеріал, аудіо- та відеозасоби). До основних організаційних форм, що використовуються для організації процесу формування міжкультурної толерантності, належать аудиторні (проблемні лекції, практичні заняття, тренінги, семінари, дискусії, диспути) та позааудиторні (конференції, студентські семінари тощо).

5. Висновки

Отже, однією з найважливіших умов ефективного формування міжкультурної толерантності майбутніх магістрів з економіки є проектування педагогічної системи, що має організаційну функцію. Характерними рисами цієї системи є узгодження всіх її компонентів (суб'єктів, мети, принципів, змісту, методів, форм та засобів), цілеспрямованість, відкри-

тість до зовнішніх умов й динамічність. Педагогічна система формування міжкультурної толерантності майбутніх магістрів з економіки забезпечує цілісність педагогічного процесу в якому відбувається навчання, виховання й розвиток особистості.

Література

1. Ризрдон, Б. Э. Толерантность – дорога к миру [Текст] / Б. Э. Ризрдон. – М.: Бонфри, 2001. – 304 с.
2. Дмитренко, Т. А. Педагогическая система: структура и законы функционирования [Текст] // Сб. науч. тр. / Т. А. Дмитренко // Понятийный аппарат педагогики и образования. – 1996. – Вып. 2. – С. 68–79.
3. Беспалько, В. П. Основы теории педагогических систем (Проблемы и методы психолого-педагогического обеспечения технических обучающих систем) [Текст] / В. П. Беспалько. – Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1977. – 304 с.
4. Леонтьев, Д. А. Опыт структурной диагностики личностного потенциала [Текст] / Д. А. Леонтьев, Е. Ю. Мандрикова, Е. Н. Осин и др. // Психологическая диагностика. – 2007. – № 1. – С. 8–31.
5. Єрастова-Михалусь, І. Б. Педагогічні принципи формування міжкультурної толерантності майбутніх магістрів з економіки [Текст]: зб. наук. пр. / І. Б. Єрастова-Михалусь // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. – 2015. – Вип. 12 (55), Ч. I. – С. 221–229.
6. Лернер, И. Я. Дидактические основы методов обучения [Текст] / И. Я. Лернер. – М.: Педагогика, 1981. – 186 с.
7. Скаткин, М. Н. Методология и методика педагогических исследований [Текст] / М. Н. Скаткин. – М.: Наука, 1986. – 352 с.
8. Краевский, В. В. Общие основы педагогики [Текст] : учебник / В. В. Краевский. – М.: Академия, 2003. – 256 с.
9. Безрукова, В. С. Педагогика. Проективная педагогика [Текст] / В. С. Безрукова. – Екатеринбург: Деловая книга, 1996. – 342 с.

References

1. Rierdon, B. E. (2001). Tolerantnost – doroga k miru [Tolerance – the way to peace]. Moscow: Bonfri, 304.
2. Dmitrenko, T. A. (1996). Pedagogicheskaja sistema: struktura i zakony funkcionirovaniya [Pedagogic system: structure and laws of functioning]. Poniatiynyi apparat pedagogiki i obrazovaniya [Pedagogy and education conceptual apparatus], 2, 68–79.
3. Bepalko, V. P. (1977). Osnovy teorii pedagogicheskikh sistem (Problemy i metody psikhologo-pedagogicheskogo obespecheniya tekhnicheskikh obuchaiuschikh sistem) [The basis of the theory of pedagogic systems (Psychological and pedagogical support of technical teaching systems problems and methods)]. Voronezh: izdatelstvo Voronezhskogo universiteta, 304.
4. Leontiev, D. D., Mandrikova, Y. Y., Osin, Y. N. (2007). Opyt strukturnoy diagnostiki lichnostnogo potentsyala [The experience of personality potential structural diagnostics]. Psikhologicheskaya diagnostika [Psychological diagnostics], 1, 8–31.
5. Yerastova-Mikhalus, I. B. (2015). Pedagogichni pryntsy py formuvannia mizhkulturnoiy tolerantnosti maibutnikh magistriv z ekonomiky [Pedagogical principles of cross-cultural tolerance formation of the future masters of economics]. Onovlennia zmistu, form ta metodiv navchannia i vukhovannia v zakladakh osvity [The content and methods of

teaching and education renewal in educational establishments], 12 (5), Part I, 221–229.

6. Lerner, I. Y. (1981). Didakticheskiye osnovy metodov obucheniya [Methods of teaching didactic basis]. Moscow: Pedagogica, 186.

7. Skatkin, M. N. (1986). Metodologiya i metodika pedagogicheskikh issledovaniy [Pedagogical research methodology and methods]. Moscow: Nauka, 352.

8. Kraievskiy, V. V. (2003). Obschiye osnovy pedagogiki: uchebnik dlia vysshykh pedagogicheskikh uchebnykh zavedeniy [Pedagogy basic foundation: textbook for the higher pedagogical educational establishments]. Moscow: Akademiya, 256.

9. Bezrukova, V. S. (1996). Pedagogica. Proektivnaya pedagogica [Pedagogy. Projective pedagogy]. Yekaterinburg: Delovaya kniga, 342.

*Рекомендовано до публікації д-р пед. наук, професор Колбіна Т. В.
Дата надходження рукопису 16.12.2015*

Єрстова-Михалусь Інна Борисівна, аспірант, викладач, кафедра іноземних мов і перекладу, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця, пр. Науки, 9а, м. Харків, Україна, 61166
E-mail: IB832009@yandex.ua

УДК 378.147.091.313 (043.5)

DOI: 10.15587/2313-8416.2016.59192

ВИКОРИСТАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРАКТИЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ БУДІВЕЛЬНОГО ПРОФІЛЮ

© Г. М. Суржок

У статті проаналізовано підходи різних науковців до визначення педагогічних умов формування культури здоров'я особистості. Виокремлено педагогічні умови формування культури здоров'я у майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю. Схарактеризовано одну з педагогічних умов, а саме: включення до змісту професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю важливих для професійної діяльності здоров'язберігаючих технологій

Ключові слова: культура здоров'я, майбутні кваліфіковані робітники будівельного профілю, педагогічні умови, формування

The paper analyzes the approaches of different researchers to determine the pedagogical conditions of health culture formation of the personality. It is determined pedagogical conditions of a health culture formation in the future skilled building workers. Author determined one of the pedagogical conditions, namely: including of self-preserved technologies that important for professional activities to the content of training of future skilled building workers

Keywords: health culture, future skilled building workers, pedagogical conditions, formation

1. Вступ

Сучасний кваліфікований робітник-будівельник має вирізнятися не тільки високим рівнем професійної підготовки, а й усвідомлювати відповідальність за збереження власного здоров'я в процесі майбутньої професійної діяльності. Для розв'язання цього завдання необхідно сформувати в учнів майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю, стійку мотивацію до здорового способу життя, здійснити комплекс здоров'язберігаючих заходів, спрямованих на усвідомлення цінності здоров'я.

Прагнення України вступити до Європейського Союзу, бути державою високорозвиненою, правовою, демократичною, авторитетною у світовій спільноті спонукає до необхідності вирішувати не тільки політичні, економічні проблеми, але й турбуватися про своїх громадян і, перш за все, про формування культури здоров'я підрастаючого покоління. Сучасні умови, соціальні та екологічні, все частіше висувують на перший план проблему формування здоров'язберігаючої компетентності як передумови й

запоруку здорового способу життя та, відповідно, як одну з найважливіших засад культури здоров'я. Розв'язання проблеми формування культури здоров'я особливо важливе для такої категорії молоді як учні навчальних закладів, зокрема, будівельного профілю.

2. Аналіз останніх досліджень та публікацій

Аналіз наукових досліджень показує, що останнім часом проблемі ціннісного ставлення до здоров'я та формуванню культури здоров'я особистості приділяється значна увага (В. Бароненко [1], О. Багнетова [2]; В. Горащук [3]; Ю. Драгнев [4]; Г. Зайцев [5]; С. Кириленко [6]; Г. Кривошеєва [7]; Л. Татарнікова [8]; М. Чуркіна [9] та ін.). Різним аспектам проблеми формування культури здоров'я, формування навичок здорового способу життя дітей, підлітків, молоді, учнів загальноосвітніх навчальних закладів, учнів присвячено дослідження таких науковців: В. Бобрицька [10], Т. Бойченко [11], Т. Воронцова [12], Г. Даниленко [13], О. Дубогай [14], Л. Дудорова [15], О. Єжова [16], К. Іс-